

LITTERATUR: 1) 107; (2) 689 2,292-95.

LÆGEMIDLER

Mod forstoppelse tages *hvidved*, vortemælk og aloe (o. 1450; 1).

Henrik Smid 1546ff: drikkes destilleret vand af roden, uddrives levret blod, blæresten og menses, læges indvortes bylder; bærrerne virker afførende; grønne blade kogt i vin eller tørrede og knuste uddriver hvid slim; tygges de grønne blade, drives »hovedets flydelse ned i munden« og får patienten til at spytte og nyse; den pulveriserede rod som omslag på blå mærker, der skyldes slag, stød og levret blod, ligeledes omslag med destilleret vand af roden.

Simon Paulli 1648,108: den knuste rod opblødt i vin til omslag på gule og blå pletter efter stød og slag.

Dekokt af roden i egetræsud bruges til badning af børn med »orm i ryggen« (1743; 2). Lægges på sår etc. (1785; 3). Anvendes til fordelende og blødgørende omslag (1800; 4).

Bader kvinder deres ansigt med et udtræk af roden i bøttes og hvidliljers vand, bliver det »ganske smukt og dejligt«; roden kan også fjerne prikker, små kopper, ja endog ar af huden (1648; 5); rodens saft fjerner ansigtspletter (6) og indgik i et skønhedsvand for kvinder, den pulveriserede plante (eller rod?) med rosenvand gav en sminke (4). Et afkog skal kunne gøre huden hvid og skær (MJylland; 7).

LITTERATUR: (1) 348b 56 jf. 44; (2) 488o 163; (3) 488 6,1883,370; (4) 739 2,464f; (5) 697 108; (6) 217 1807,37; (7) 783b.

ANDEN ANVENDELSE

Nogle planter den fra skoven ind i deres haver under ribsbuske eller ved hegnet (1648; 1). – Af rodstocken fik man i dyrtid et brødmel (Danmark? 2). – I sovekamre må ikke anbringes for store buketter, duften kan give hovedpine (2).

Børneleg: på en opgravet jordstængel fjernes stængler og blade; den tykke leddede stok skal da forestille »pibens« hoved, den nøgne stængel det lange krumme pibeskaft og de hvide klokkeblomster dets fine kvaster (Møn; 3).

LITTERATUR: 1) 697 108; (2) 739 2,1800,461,464; (3) 161 1906/46: 620.

Firblad, *Paris quadrifolia*

er en almindelig og let kendelig skovplante:

dens fire store og kransstillede blade sidder under en enlig 4-delt grøn blomst; bærrer er blå-sort.

Firblad 1619ff, *Galenurt* 1532-33 på grund af de giftige bær; *etbær* 1648ff, Bornholm og *ulvebær* 1648-1821, ulv måske her i betydningen ondt sår eller kræft, som planten blev anvendt imod – omtydet til *ugleblad* 1619-1821; *rævebær* 1786, 1837 og *lusebær* 1786, 1833 er ned-sættende, ligeså *troldebær* 1837 og *snogebær* Fakse o. 1925; *fandens mælkebøtte* Kværndrup slutningen af 1800-t, vel oprindeligt fandens kærnestav, idet planten ligner en sådan med fir-fliget plade, sml. løvetand bd. 4.

LITTERATUR: 689 2,192-94.

Den friske, knuste urt lægges som omslag på nye negle og syge negle, bærrerne på pestbylder (1648; 1). Virker som modgift; bruges for pest og svimmelhed; bladene lægges på pestbylder og gamle sår (2).

Ulvegejl (firblad?) indgik i råd mod kvægsygdomme og skulle sammen med 9 pulvere og røn lægges i hul boret i bjælke over stalden mod kvægets forhekselse (3). Man mente, at planten gav kørerne blodig urin (Fyn; 4).

Bladene kunne farve alunbejset uldgarn gult, brunt eller purpurrødt (5), af bærrerne fås en grøn farve til maling (1800; 6).

LITTERATUR: (1) 697 66; (2) 718 1837,90f; (3) 83 213,222; (4) 519 129; (5) 576 4,1799,416; 398 1806,394; 718 1837,90f; (6) 739 2,649.

Sværdlilje, *Iris*

Den gule sværdlilje, *Iris pseudacorus*, står i rørsumpen langs de fleste søer, åer, damme og bække; mellem de stift oprettede, sværdformede blade skyder høje stængler til vejrs med blomster af tre store og tre mindre kronblade; støvfangenes tre brede flige værn hver en støvdrager. I en stor grøn 3-rummet kapsel modnes talrige frø.

I haver dyrkes mange former af *Iris* × *germanica* – allerede 1648 hedder det om blå iris, at den »finder man stor mangfoldighed nok af alle vegne, hvor man kommer til landsbyerne såvel som i købstæderne« (1). – Dansk Iris- og Liljeklub blev stiftet 1966.

Iris o. 1300ff måske til gotisk *hairus* = sværd. *Mæge* o. 1400-1867 af oldnordisk *mækir* =